

VÄZEŇ Č. A-05658 ANTON SEMEŠ

Poznačili ho päťdesiate roky. Odsúdili ho ako agenta Vatikánu do Jáchymovských uránových baní, kde v extrémnych podmienkach prežil sedem a pol roka krušného života. Bol mladý, vyšportovaný u Saleziánov a Jáchymov – brána Krušných hôr ho nezdolal.

Text [Lenka Eremiášová](#), [Ľudovít Števko](#)

Foto JANA BIROŠOVÁ

Vraví, že pri ňom stál dobrý anjel. Žije v Bratislave, píše knihy, v ktorých sa venuje svojej veľkej záľube – histórii. Anton Semeš, bývalý politický väzeň s číslom A-05658 je nenapraviteľný optimista sršiaci vtipom.

Ako by ste sa dnes, po tom, čo ste v živote zažili a prežili, charakterizovali? Aké bolo vaše detstvo a vaša mladosť?

Som jednoduchý Zemplínčan. Pochádzam zo železničarskej rodiny, zo starej historickej obce Ložín, kde sa stretali staré vojenské cesty. V tejto dedine som prežil krásne detstvo aj všetky turbulencie v rokoch 1938 – 1939. Tu som vychodil 5 tried a potom som odišiel študovať na gymnázium do Michaloviec, a neskôr, po kvinte, k Saleziánom do Trnavy. V roku 1950 sa

saleziánske ústavy zlikvidovali a študentov povolali do PTP, vojenských pracovných táborov. Tak som sa ocitol tri týždne pred maturitou ako politicky nespoľahlivý na Libave a potom v Plzni, kde sme stavali kasárne pre tankistov.

Pomocné technické prápory a tzv. pétépáci - to boli pojmy, ktoré dnešná mládež pozná už iba z filmov. Pre päťdesiate roky bolo však príznačné prenasledovanie tých, ktorí chceli uniknúť z pazúrov režimu odchodom za hranice. To bol aj váš prípad. Prečo ste sa ako mladý človek rozhodli pre taký riskantný krok, pre ilegálne prekročenie hraníc?

„Vzdajte sa!“ Potom nastalo ticho a vzápätí nám nad hlavami svišťali guľky zo samopalov.

Chcel som študovať, lebo doma som tú možnosť ako študent saleziánskeho ústavu a pétépák nemal. Okrem toho, v tých časoch bola zrušená bohoslovecká fakulta a mojím snom bolo odísť do Talianska študovať v Ríme teológiu. Lákal má Východný pápežský inštitút, kde sa prednášalo po rusky, lebo ja som mal ruštinu v obľube.

Koľko ste mali rokov a ako sa to všetko zomlelo? Bol to spontánny útek za hranice?

Mal som 19 rokov a bolo to organizované skupinové prekročenie hraníc. Plánovaný odchod bol dohodnutý v apríli, pri Levároch, keď sú borovicové lesy prázdne, bez drevorubačov a hubárov. Mal som pri sebe falošné dokumenty a strieborné päťdesiatkorunové mince zo slovenského štátu. Lenže deň pred odchodom skupiny bola na rieke Morave vysoká voda a namiesto dvoch člnov a dvoch prevádzačov bol k dispozícii iba jeden čln a jeden prevádzač. Napriek tomu by sme sa boli nejako postupne cez hranice prešmykli, ale žandári v Levároch chytili jedného z nás, veľmi neopatrného človeka, ktorý po bitke všetko prezradil: koľko nás išlo a kde sa nachádzame. Viete si predstaviť, čo nasledovalo – výsadbári uzatvorili celú oblasť a nasadili psov. Bol som schovaný v ihličí, keď sa asi o deviatej ráno ozvalo z megafónov trikrát po sebe: „Vzdajte sa!“ Potom nastalo ticho a vzápätí nám nad hlavami svišťali guľky zo samopalov. Vyšli sme z úkrytu. Dostal som bitku, akú som v živote nevidel, ani vo filme.

Boli tam opáti, kňazi, ktorí prežili nemecký koncentrák v Dachau a po vojne sa opäť stali väzňami nového ľudovodemokratického zriadenia

Podarilo sa niekomu z vašich priateľov dostať sa cez hranice?

Známemu saleziánovi, môjmu priateľovi Antonovi Hlinkovi sa to podarilo, ja som nemal to šťastie.

Viete si predstaviť, ako vyzeralo vyšetrovanie a čo všetko ste zažili, kým vás ako zradcov postavili pred súd. Ako vyzeral samotný súdny proces?

Škoda slov, všetko je známe. Do najväčšej sály Justičného paláca pozvali straníkov z celého okresu a tí v predných radoch revali: „Obesiť, obesiť!“ Keď som prišiel na rad, dostal som výstražný trest 14 rokov.

Nebol to neprimeraný trest za pokus o nenásilný prechod hraníc?

Pravdaže, ale ako som sa neskôr dozvedel, bol som označený ako vatikánsky či americký agent. V mojich spisoch stálo: „Menovaný po Vianociach ušiel z dovolenky k Američanom, vyškolil sa za agenta a ovešaný samopalmi, guľometmi a granátmi vrátil sa s cieľom rozbíjania republiky.“ Viete si predstaviť ťažšiu obžalobu?

Nepredstaviteľné je to ovešanie samopalmi, guľometmi a granátmi. Aké však bolo posledné slovo obžalovaného?

Povedal som: „Vážený súd, keby som sa v budúcnosti ocitol v rovnakých podmienkach, inak by som nekonal, ako som konal.“ Prerušili ma ostro: „Sadnite si!“ A odviezli ma do novej väznice do Ilavy, kde rozdeľovali väzňov podľa zdravotného stavu. Fyzicky zdatnejší išli do Jáchymova, slabší sa dostali do uhoľných baní a poloinvalidi a invalidi mali v Leopoldove lepíť papierové vrecúška a navliekať na nite jabloneckú bižutériu.

Tí v predných radoch revali: „Obesit', obesit'!“ Keď som prišiel na rad, dostal som výstražný trest 14 rokov.

Vy ste, ako vieme, zakotvili v Jáchymovských baniach. Čím bol vo vašich očiach v tých časoch smutne známy jáchymovský tábor?

Bez prehánania to bol vlastne likvidačný tábor.

Na akú prácu vás nasadili?

Pracoval som v šachte. Vozili sme zo šiestich poschodí rudu a sypali do komína.

Ako ste dokázali prežiť v extrémnych podmienkach nebezpečnej, úmornej práce?

Vedľa mňa v Jáchymove sedel Cyril Buran, výborný matematik a fyzik, a ten mi povedal: „Ja toto väzenie prežijem, lebo v tábore mám pastvisko, kde rastie púpava, skorocel kopijovitý a žihľava. Moja babička bola chýrečná bylinkárka a podľa nej dvojmocné železo zo žihľavy posilňuje krv.“ Jej radami sme sa riadili, zaparili sme si žihľavu do päťlitrových pohárov od uhoriek a popíjali.

Akú spoločnosť tvorilo osadenstvo tábora?

Boli tam opáti, kňazi, ktorí prežili nemecký koncentrák v Dachau a po vojne sa opäť stali väzňami nového ľudovodemokratického zriadenia. Ale boli tam aj Nemci a väzni odsúdení za vraždy.

Zrejme vám utkveli v pamäti aj drsné zážitky z táborového života.

Mali sme veliteľa bezpečnosti, ktorý sa sadisticky vyžíval v rôznych táborových praktikách. Ten brával na veliteľský barak nových väzňov po desiatich, prikázal im oprieť sa nosom o stenu, chytil ich za vlasy a poriadne im otrepal hlavu o tú stenu, kým netiekla krv. Keď prišiel ku mne, zvolal: „Ej, konečne tu máme aj vatikánskeho agenta!“ Nuž čo, musel som sa s tým zmieriť, veď som to mal v papieroch, dokonca ma podozrievali, že som bol biskupom. Čo tí vedeli, že devätnásťročný nemôže byť ani kňazom, nieto ešte biskupom. S veliteľom sa však spájala aj veselšia príhoda. Keď sa raz kamsi ponáhlal, zakopol a spadol, pričom si takmer odtrhol podrážky svojich kožených číziem. „Kto mi to opraví?“ spýtal sa a ja som sa prihlásil poločesky, poloslovensky: „Soudruhu veliteli, ja vám to udeľám, keď dáte otvoriť šusterskú dielničku.“ Na železnom kopyte som potom podrážku naklepal, zalepil vložku a dal uschnúť na radiátore. To ma zachránilo od hladu. Odvtedy som po šichte príštipkáril, lepil gumáky, obšíval baganče a po večeri sa mi ušlo, čo zostalo kuchárom na dne kotlov: pripečené zemiaky a fazuľa.

V Jáchymove trpeli väzni hladom?

Na celý deň bol prídelený 25 dekagramov chleba. V tábore boli tri druhy dávkovania jedla, ktoré sa meralo počtom knedlí. Kto splnil normu na 75 percent (tam bola kategória ľudí, čo normu nemohli nikdy splniť), dostával omáčku bez mäsa a dve knedle. Tí, čo splnili normu na 105 percent, dostávali tri knedle a 5 dekagramov mäsa, a najviac, až 15 dekagramov, dostávali raziči chodieb. Lenže tí dýchali jedovaté sploidy a po čase dostali tuberkulózu. Po smrti Stalina a Gottwalda sa pomery zmenili, dostávali sme chleba, koľko sme chceli. Okrem toho sme na šachte pracovali s civilmi, ktorí dobre zarábali a občas za pomoc priniesli slaninu a cigarety. Boli medzi nimi aj dobrí ľudia.

Fyzicky zdatnejší išli do Jáchymova, slabší sa dostali do uhľových baní a poloinvalidi a invalidi mali v Leopoldove lepíť papierové vrecúška a navliekať na nite

V Jáchymovských baniach ste prežili celých štrnásť rokov?

Dvakrát som dostal amnestiu. Raz sa mi znížili trest zo 14 na 12 rokov a druhýkrát mi znížili trest na polovicu. Až keď som vyšiel z Jáchymova, dozvedel som sa, za akých okolností som dostal prezidentskú milosť. Môj ujec bol podplukovníkom a v Doksoch pri Máchovom jazere si postavil dom. Bolo tam vtedy aj vojenské rekreačné zariadenie, kam pozvali pri príležitosti narodenín dvoch novovymenovaných generálov aj prezidenta Antonína Zápotockého. Prezident sa dobre cítil, aj si zastrieľal, prezrel si so záujmom tamojšiu raritu, tzv. fatimskú studňu, a chcel sa nejakým odvdáčať svojim hosťom. Do reči sa dostal aj môj prípad, synovca kolegu podplukovníka, ktorý si s partiou čundrákov vymyslel, že pôjde „za kopečky“. Povedalo sa, že tento dobrý chlapec hrajúci na gitare dostal na výstrahu za svoje dobrodružstvo 14 rokov. „To je predsa hovadina, zrežeme mu to napoly,“ povedal vraj Zápotocký a ja som sa dostal na slobodu. Maturitu som si potom urobil na večernej škole.

Mohli ste konečne začať študovať aj teológiu?

Ale kdeže! To bolo nemožné, vzhľadom na môj trestný register.

Ako sa vyvíjal váš životný príbeh po návrate do civilného života?

Šiel som na brigádu k bratovi, do okolia Liberca, kde som v uprázdnenej dedine po Nemcoch na lesnej správe rúbal stromy. Odtiaľ mi pani na pracovnom odbore za bonboniéru vystavila pracovný poukaz do závodu Matador v Bratislave, kde sa práve robil nábor pracovníkov. Po čase som sa v Bratislave zorientoval, zblížil som sa s kamarátovou sestrou, ktorá študovala fyzikálnu chémiu, a vzali sme sa. Rok sme bývali u známeho v jednej izbe, potom som si za 15-tisíc v starej mene kúpil v Petržalke pri železničnej trati pozemok a svojpomocne postavil rodinný dom. Pozháňal som stavebný materiál, škridlu zo starých domov a vlastnoručne zakryl strechu. Vysadil som stromy aj menší vinohrad a vychoval štyroch synov.

V Matadorke ste zostali pracovať až do penzie?

Nie. Bol som jazykovo zdatný, stal som sa prekladateľom technickej literatúry z ruštiny a nemčiny vo Výskumnom ústave prefabrikácie.

Kde ste sa naučili cudzie reči?

Na gymnáziu sme mali nemčinu a po vojne aj ruštinu. U saleziánov sme sa učili Don Boscovu rodnú reč, taliančinu, a, prirodzene, latinčinu. V base som stretol pátra, ktorý študoval v Ríme, ten

ma naučil konverzovať po latinsky a tak som dnes v latine doma. Vyše trinásť rokov som potom v seminári v Prešove budoval knižnicu a chlapcov, čo išli do Ríma, učil konverzáciu.

Na celý deň bol prídelať 25 dekagramov chleba. V tábore boli tri druhy dávkovania jedla, ktoré sa meralo počtom knedlí.

Nie je tajomstvom, že ste autorom publikácií Cesty do rodného kraja a Populárne dejiny Zemplínskej župy. Vašou poslednou prácou je kniha o najstarších dejinách Slovákov Nie sme tu odvčera. Ako ste sa dostali k písaniu o histórii?

V roku 1940 prišiel do Michaloviec piaristický rehoľník, populárny historik a spisovateľ Jozef Branecký, ktorý ma veľmi zaujal svojimi prednáškami. V Jáchymove, v poslednom tábore som poznal dvoch spoluväzňov, profesorov z Brna, ktorí nám po šichte rozprávali o dejinách. Tam, na väzenských seminároch, na tráve pod holým nebom som dostával zasvätené lekcie z európskej histórie. Asi to všetko prebudilo môj záujem o historickú literatúru a historické pramene.

Napriek tomu všetkému, čo ste v živote prežili, ste zostali optimista?

Naučil som sa s ľahkým srdcom prijímať veci, ktoré nemôžem zmeniť. Riadim sa slovami jednej ruskej piesne: I tot, kto s pesnej po žizni šagajet... Kto s piesňou životom kráča, nikdy a nikde sa nestratí.

Fotogaléria

zdroj: <http://www.extraplus.sk/clanok/vazen-c-05658-anton-theses>